

**МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

**ПЕДАГОГІЧНА ІННОВАТИКА:
ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ
НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

Колективна монографія

Мелітополь, 2019

УДК 373/.3/.5: 001.895(477)

П 24

Педагогічна інноватика : досвід та перспективи Нової української школи : кол. монографія / за заг. ред. А. М. Солоненка, І. А. Мальцевої, Л. Ю. Москальової, О. С. Арабаджи – Мелітополь : ТОВ «Колор Принт», 2019. – 358 с. – ISBN 978-966-2489-78-1.

Рецензенти:

Л. С. Рибалко – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії та методики професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

О. О. Фунтікова – доктор педагогічних наук, професор кафедри освіти та управління навчальним закладом Класичного приватного університету.

Технічні редактори: Павленко О. М., Мілько Н. Є.

У колективній монографії відображено історію розвитку провідних технологій навчання, подано їхню коротку характеристику, обґрунтовано рекомендації щодо їх практичного використання в умовах Нової української школи, представлено авторські ігрові методики навчання, а також методики навчання окремих дисциплін у закладах загальної середньої освіти, розглянуто методичні та практичні аспекти їхньої реалізації.

Колективна монографія орієнтована як на теоретичну підготовку вчителів Нової української школи, так і на розвиток та реалізацію їхнього творчого потенціалу, формування теоретичної та практичної готовності до інноваційної педагогічної діяльності. Представлені матеріали можуть бути використані педагогами для підвищення ефективності організації освітнього процесу у закладах освіти.

Видання призначене для здобувачів вищої освіти, вчителів, викладачів, вихователів, слухачів системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Рекомендовано до друку Вченою радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького
(Протокол № 14 від 28.05.2019 р.)

ISBN 978-966-2489-78-1.

© МДПУ ім. Богдана Хмельницького, 2019

© Колектив авторів, 2019

© Колор Принт, 2019

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО РЕКТОРА	7
ПЕРЕДМОВА	8
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ (Редактор розділу Коробченко А. А.)	11
Освітнє науково-практичне середовище Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького для особистісно-професійного розвитку педагога нової української школи: здобутки, реалії, перспективи /Солоненко А.М., Мальцева І.А./	11
Сутність та ознаки педагогічних технологій /Елькін М. В./	13
Розвиток технологічного підходу в зарубіжній та вітчизняній педагогічній науці /Коробченко А. А., Головкова М. М./	16
Технології особистісно орієнтованого навчання /Коробченко А. А./	22
Технології розвивального навчання /Головкова М. М./	30
Навчання як наукове долідження /Окса М. М./	35
Case Study як сучасна технологія професійно орієнтованого навчання старшокласників /Бельчева Т. Ф., Єрмак Ю. І./	43
Технологія формування творчої особистості /Бунчук О. В./	45
Технологія розвитку критичного мислення /Бунчук О. В./	50
Ігрові технології /Воровка М. І./	52
Технологія проектної діяльності як відкритий навчальний простір співпраці учнів /Ізбаиш С. С./	57
Впровадження інтегральних технологій у сучасний освітній процес закладів загальної середньої освіти /Попелешко Ю. І./	65
Розділ 2. ІГРОВІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ (Редактори розділу Москальова Л. Ю., Тройцька Т. С.)	70
Методика формування елементарних математичних уявлень дітей дошкільного віку засобом дидактичної гри /Жейнова С. С./	70
Інтеграція LEGO-технології в дошкільному навчальному закладі /Жейнова С. С./	72
Методика пролонгованої підтримки індивідуального творчого самовираження старшого дошкільника у художньо-творчій діяльності /Житнік Т. С., Федорова О. В./	76
Інноваційні методи роботи з дітьми з особливими освітніми потребами за допомоги метафоричних асоціативних карток “Будинок” та “Фантастичне дійство” /Житнік Т. С./	82
Розділ 3. СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ (Редактор розділу Дубяга С. М.)	90
Технологія інтерактивного навчання в початковій школі /Дубяга С. М., Фефілова Т. В./ ...	90
Формування творчої особистості молодшого школяра засобами методичної системи «Щоденні 3 (5)» /Дубяга С. М., Фефілова Т. В., Фалько Н. М./	105
Технологія розвитку критичного мислення молодших школярів /Дубяга С. М., Фефілова Т. В./	117
Розділ 4. МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ БІОЛОГІЇ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ (Редактор розділу Максимов О. С.)	142
Організація роботи школярів на уроках біології за методикою Едварда де Боно «Шість капелюхів мислення» /Логвіна-Бик Т. А., Бик Н. В./	142
Організація диференційованого навчання учнів на уроках біології /Логвіна-Бик Т. А., Бик Н. В./	147

- Що сподобалося найбільше?
Що було найскладнішим при виконанні завдань?
Що треба ще вивчити вдома?
6. «Неуважний учень»

Виконуючи завдання на (тема уроку), неуважний учень зробив деякі помилки. Виправте помилки і скажіть, які визначення, властивості, правила не знає цей учень.

1. «Квітка засвоєння»
Учні прикріплюють на дошці пелюстки квітки:
Зелені – все зрозуміло;
Сині – майже все зрозуміло;
Жовті – зрозуміло наполовину;
Оранжеві – дещо зрозуміло;
Червоні – нічого не зрозуміло.

2. Прощання. Інструкція: учні в парах беруться за руки й дарують один одному усмішку: кожен повертається до свого сусіда і, сказавши йому те, що викликало в ньому захоплення і побажавши йому чогось гарного, усміхається. Учитель дякує класу за роботу.

3. Ось і закінчився наш урок,
Час невпинно й швидко так летить.
Ви до знань зробили ще один крок,
Хай у всьому завжди вам щастить!
Дякую, що працювали гарно,
Часу ви не витрачали марно,
Дякую за дисципліну на уроці
І бажаю успіхів у навчальному році.

4. Про що говорить епіграф?
Як ви розумієте зміст епіграфу до уроку?
5. Результативність роботи – 100-бальна шкала.
Що сприяло успіху? Що заважало?

Оцінити результативність своєї роботи на уроці за 100-бальною шкалою.

6. Шкала впевненості.

1 – 10 – 20 – 30 – 40 – 50 – 60 – 70 – 80 – 90 – 100 зовсім не впевнений абсолютно впевнений На початку уроку учні оцінюють власне почуття впевненості у знаннях за шкалою.

У кінці уроку треба порівняти очікування з результатом. У чому причина невдач?

7. Моя діяльність на уроці (три дієслова). Передати зміст своєї діяльності на уроці за допомогою трьох дієслів.

8. Приємні прислівники. Висловити своє ставлення до уроку за допомогою приємних прислівників.

9. Мій емоційний стан (три прикметники) Передати свій емоційний стан після уроку за допомогою трьох прикметників.

10. Слова подяки

– Чи мали вплив інші люди на досягнення тобою успіху на уроці?

– Кому ти хочеш подякувати?

11. Що здивувало?

Аристотель: Пізнання починається з подиву.

– Що викликало здивування на уроці?

12. Корисні та шкідливі риси

– Які риси характеру допомагали навчатися, а які заважали?

Активність, апатія, ввічливість, упертість, дисциплінованість, допитливість, ініціативність, наполегливість, неуважність, незібраність, небалість, організованість.

13. Похвали себе

– Чи з'явилося почуття самоповаги від твоєї роботи на уроці? Похвали себе.

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЗАСОБАМИ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ «ЩОДЕННІ 3 (5)»

Дубяга С. М., Фефілова Т. В., Фалько Н. М.

«Щоденні 5» (Daily 5) – це методична система, яку використовують в таких країнах світу, як: Канада, Британія, Америка та Австралія. Вона розвиває самостійність, креативність, уміння мислити нестандартно. Технологія навчання Daily 5 пройшла певний період розвитку, поки не стала важливою та актуальною

в початковій школі Канади. Вперше вона була представлена Гейлом Буше і Джоан Мозер у книзі «The Daily 5: Незалежність грамотності в початкових класах».

На початку розвитку цієї технології вчителі давали різні завдання учням на кшталт: продовжити історію, висловити власну думку щодо прочитаного твору. Як зазначає Дж. Мостер, педагоги спочатку ставили собі запитання: «Чи ми просто даємо дітям купу якихось завдань, неважливих, чи це завдання, які допоможуть дітям мислити й розвивати мовлення і творчість? Чи ці завдання для того, щоб лише розважити учнів, чи, можливо, допоможуть вплинути на зміни в їх житті?».

На відміну від специфіки роботи вчителя у традиційній українській школі, вчителі, що працюють за технологією Daily, взаємодіють з тими, хто потребує їхньої уваги. Вони не відволікаються, коли їм хтось повідомляє про іншого школяра. Учителі працюють з маленькою групою дітей, а решта учнів працює самостійно. Зауважимо, що у кінці дня вчителі спілкуються з кожним учнем.

Вони підсумовують успішні досягнення, які дитина мала протягом дня. Коли школярі залишають клас, школу, вчителі роблять аналіз учнівських робіт, які були виконані впродовж дня, оцінюють їх. За словами Дж. Янга, вчителі зазначають у своїх журналах, що дитина зробила впродовж дня, які позитивні зміни відбулися. Також педагоги планують роботу з цією дитиною на наступний день. Якщо є труднощі, вчителі занотують їх і планують продовжувати відпрацювання цієї проблеми на наступних заняттях з однією дитиною або групою учнів.

Кожен вид діяльності сприяє відпрацюванню в дитини самостійності, витримки, зосередженості у процесі читання і письма протягом тривалого часу. Завдання, що виконують школярі під час Daily 5, можна обирати. Це підвищує мотивацію, творчість та інтелектуальний розвиток дітей.

Кожна діяльність розрахована на певний час (до 20 хв). Після довготривалого відпочинку учні можуть зосередити свою увагу лише на досить короткий час, навіть діти старшого віку. Відпрацювання витримки під час впровадження Daily 5 відбувається від 8 до 12 тижнів. На початку цього процесу школярів об'єднують в одне велике коло. Після цього учитель розподіляє учнів на групи для виконання навчальних завдань: одні пишуть, інші читають для когось, треті слухають. Через певний час знову сходяться в коло. Потім знову розходяться. І так триває до того часу, доки кожен учень виконає всі п'ять видів діяльності.

Упровадження технології «Щоденні 5» вимагає від учителя початкової школи готовності до організації освітньої діяльності учнів, дотримання ними правил зі щоденними видами роботи. Педагог також має пояснити школярам: для того, щоб у майбутньому стати успішною людиною, вони мають навчитися проходити певний шлях – це 10 кроків до успішного навчання та незалежності.

Системи Daily 5 та Daily 3 – це структури, які використовуються, щоб навчати дітей бути самостійними під час читання, письма й математики, щоб учитель мав можливість працювати з учнями індивідуально та в малих групах.

Оскільки ми працюємо, щоб навчити учнів самостійності, основні переконання, які служать підґрунтям систем Daily 5, Daily 3 – такі:

Довіра та Повага

Змістовне навчання вимагає взаємоповаги вчитель/учень. Час, щоб побудувати довіру та виявити повагу, є основою, на якій базуються всі інші елементи навчання. Кожна дитина заслуговує на довіру та повагу.

Спільність

Ми докладаємо величезних зусиль, щоб створити та зберегти здорову атмосферу в класі. Ми відштовхуємось від основ довіри та поваги, щоб створити середовище навчання та піклування для всіх учнів. Воно починається зі знайомства в перші шкільні дні та втілюється в розкладі, який ми розробляємо разом, у правилах, які ми разом створюємо, у групових заняттях письмом та в історіях, які ми читаємо та зображаємо в малюнках. Відчуття спільності створює в учнів бажання вимагати, щоб інші були відповідальними за поведінку, навчання, повагу та доброту.

Вибір

Вибір – це сильна мотивувальна складова, яка є однією з основ системи Daily 5. У статті про залучення у навчання Гембрел писав: «Вибір – це потужна сила, яка дозволяє учням брати на себе право власності та відповідальність за своє навчання. Дослідження показують, що мотивація росте, коли учні мають можливість обирати предмет навчання, і коли вони вірять у те, що володіють певною автономією чи контролем над власним навчанням». «Виявляється, що учні, яким дозволяють самим обирати матеріали для читання, мають більше бажання читати, докладають більше зусиль та краще розуміють текст» (цит. Гатрі у книзі Гембрела 2011).

Відповідальність

Учні проявляють відповідальність, не дозволяючи собі говорити голосно, щоб не заважати самостійно працювати решті класу. Учні вміють самостійно обирати всі необхідні матеріали для читання, письма та математики. Значна самостійність – основа відповідальності учнів.

Дослідження інтелекту

Кен Вессон провів прямий зв'язок між віком учнів та впливом тривалості заняття на їхню здатність обробляти та зберігати в пам'яті інформацію, отриману під час пояснення: середнє число віку учнів дорівнює середній кількості хвилин, протягом яких вони можуть утримувати увагу під час пояснення вчителя.

У презентації на Конференції з питань організації розвитку навичок читання у Вашингтоні Реджі Рутман говорила про концепцію «80/20». Раніше 80% нашого часу припадало на пояснення нами матеріалу та близько 20% – на тренувальні вправи. Рутман сперечається і говорить, що для ефективнішого навчання потрібно зробити навпаки – 20/80.

20% часу повинне забирати пояснення вчителя, яке базується на безпосередніх потребах учнів та індивідуально оцінюється. 80% учнівського часу повинно припадати на закріплення умінь та понять, представлених учителем, з використанням книг та матеріалів для письма за вибором учнів.

Переходи як паузи інтелекту та тіла

Переходи під час вправ систем Daily 5, 3 надають багато можливостей:

- фізична перерва під час робочого часу;
- кінестетичний рух, якого тіло та мозок учнів потребують перед продовженням роботи;
- інтелектуальна пауза, яка дозволяє заново сконцентруватись;
- додатковий час для проведення ще одного ввідного уроку.

10 кроків, щоб навчати та навчитись самостійності

«10 кроків, щоб навчати та навчитись самостійності» – це унікальний та важливий елемент, який відрізняє системи Daily 5, 3 від інших навчальних систем:

Крок 1. Визнач, чого потрібно навчити.

Крок 2. Постав ціль та створи атмосферу терміновості.

Крок 3. Записуй бажані моделі поведінки на Я-схему.

Крок 4. Змодель найбільш бажану поведінку.

Крок 5. Змодель найменш бажану поведінку, тоді найбільш бажану.

Крок 6. Розмісти учнів по класу.

Крок 7. Тренуй та формуй витривалість.

Крок 8. Не заважай.

Крок 9. Використовуй тихий сигнал, щоб скликати учнів до початкового місця збору.

Крок 10. Проведи групове опитування, запитай: «Як все пройшло?».

Що потрібно для початку роботи із Daily 5, 3?

Сигнал – тихий дзвоник

Для системи Daily 5 необхідно безліч переходів між навчальними блоками. Це один із компонентів, який робить цю систему успішною. По факту, переходи розбивають навчальний блок на маленькі підблоки, посилені для учнів. Ці переходи мають місце тоді, коли в учнів виникає фізична потреба рухатись далі.

Замість голосу використовуємо маленькі дзвоники, щоб дати зрозуміти, що етап закінчився, і що учні повинні повернутися до місця загального збору.

У перший день навчального року ми вчимо дітей, як збиратися разом, коли вони чують дзвоник, а потім пропонуємо їм показати свої дії на практиці.

Ми ретельно пояснюємо мету такого сигналу. «Клас, послухайте, будь ласка, цей звук (дзвонимо у дзвоник). Протягом усього року ми будемо використовувати цей звук, коли хочемо привернути чуюсь увагу або коли нам потрібно зібрати увесь клас разом».

Стенд для схем чи дошка

Важливим компонентом системи Daily 5 є створення в класі Я-схем із моделями бажаної поведінки. Я-схеми зберігатимуться протягом усього року та ви будете постійно повертатися до них, коли необхідно повторити певні моделі поведінки, або ж коли в клас приходять нові учні. Саме тому Я-схеми повинні бути створені на постійній поверхні (стенд із папером, дошка тощо).

Інструменти, не іграшки

Не всі учні можуть однаково формувати витривалість. Певні учні потребують додаткової підтримки у вигляді інструментів (не іграшок), які будуть у них під рукою. Серед таких інструментів є піщані таймери на 60, 90 та 120 секунд; маленькі коробки повні дрібничок; конструктори та Lego; секундоміри для старших учнів; альтернативні матеріали для читання, наприклад, серія дитячих енциклопедій чи Книга Рекордів Гіннеса.

Книжкові ящики

Для самостійного читання учням потрібно мати в користуванні безліч книг. Книжковим ящиком може слугувати коробка для зберігання журналів, пластиковий пакет на блискавці, пластикова ємність або навіть коробка з-під пластівців, обклеєна папером-самоклейкою. У кожної дитини є свій книжковий ящик та від 3 до 10 книг у ньому. Учні-початківці зазвичай мають 8-10 книг, а більш досвідчені читачі можуть мати один роман та одну чи дві книги з картинками, журнал або газету.

На початку кожного навчального року ми зазвичай не знаємо улюблених книг та авторів наших учнів, а також рівень їхніх читацьких навичок. Однак, щоб почати навчатись самостійності із системою Daily 5, діти повинні мати доступ до достатньої кількості книг, щоб бути зайнятими протягом цього тренувального періоду.

Джим Треліс стверджує, що учні, які займаються в класах із великою кількістю книг, постійно перевершують своїх однолітків із класів з малою кількістю книг, або без бібліотеки зовсім. Еллінгтон та

Каннінгем вважають, що в молодших класах повинно бути 700-750 книг, а в старших – 400 книг.

Місце для загального збору та вступні уроки

При створенні відповідної культури для навчання та самостійності важливими є два компоненти – місце для загального збору учнів та вступні уроки.

Місце загального збору учнів – це відкритий простір, достатньо великий, аби розсадити на підлозі весь клас. Цей простір також включає в себе стенд або дошку для вступних уроків, створені класом Я-схеми та інші навчальні матеріали, які ви вважаєте корисними.

Трьома найбільшими перевагами місця загального збору над стандартними партами є управління поведінкою за рахунок наближення до учнів, підсилення глибокого мислення за рахунок відповідальних розмов з партнером та уникнення відволікань, які можуть бути за партами. Оскільки учні сидять близько один до одного, вчитель надає їм можливість повертатися та розмовляти, збільшуючи їхню зацікавленість та забезпечуючи кожного учня можливістю висловити свою думку. Коли учні сидять на підлозі всі разом, а не за окремими партами, вони можуть краще зосередитись на занятті та на його груповому обговоренні.

Коли учні зібралися разом, тривалість нетривалого вступного уроку відповідає віку учнів по роках (до десяти хвилин). Це відповідає дослідженням мозку, проведеними Кеном Вессоном та Джоном Медіною. Невелика тривалість уроків дозволяє мозку учнів сприймати та обробляти інформацію, пояснення. Результатом таких нетривалих групових вступних уроків є краще засвоєння вивчених концепцій.

Ми подаємо учням сигнал про повернення до місця загального збору між етапами Daily 5, коли бачимо ознаки того, що в них починає закінчуватись витривалість. Цим ми досягаємо одразу двох цілей: це надає трохи часу для їхнього мозку, щоб переключитися, та дозволяє їхньому тілу порухатися – пауза для мозку і тіла. Діти приєднуються до нас у місці загального збору на підлозі, їхня діяльність та мислення переключаються від того завдання, яким вони займалися в рамках системи Daily 5, на наш вступний урок.

Учні з часом розуміють, що між кожним етапом системи Daily 5 вони матимуть не лише необхідну хвилинку для того, щоб порухатися, але й отримають невелику порцію цінної та необхідної інформації.

Я-схеми

Я-схема для етапу «Читання про себе»

Читання про себе	
Самостійність	
Учні	Вчитель
<ul style="list-style-type: none">• Постійно читай• Залишайся на одному місці• Читай тихо• Починай одразу• Працюй над витривалістю під час читання	Працюй з учнями

Коли представлено один компонент системи Daily 5, 3, клас збирається разом, щоб створити опорну схему, яку ми називаємо «Я-схема» («Я» – щоб виразити самостійність). Ми обговорюємо поведінки вчителя та учнів, що потрібно відтворити у вправах системи Daily 5, і записуємо результати наших обговорень у схему. Ці Я-схеми вивішуємо в класі, щоб упродовж навчального року повертати учнів до них.

Дизайн класу

Подумайте про те, де ви будете перебувати під час читання протягом тривалого часу. У зв'язку з тим, що комфорт відіграє значну роль у формуванні витривалості учнів, ми відмовилися від традиційних учнівських парт, розміщених рядами в класі. Натомість, у нас є столи та стільці майже для половини учнів, що залишає достатньо місця, щоб решта класу сиділа в інших місцях.

У перші тижні навчання учням надається можливість випробувати безліч місць для сидіння, щоб з'ясувати, які з них найкраще їм підходять. Упродовж тренувань та настанов учні з часом можуть самі обирати місце, що дозволяє їм досягти успіху. У наших класних кімнатах зазвичай є такі предмети для вибору:

– подушки для сидіння на підлозі;

- звичайні столи зі стільцями;
 - килимки для лежання;
 - кілька поодиноких окремих стільців, щоб усамітнитись та зосередитись.
- Подамо приклади використання технології на уроках у початковій школі.
Використання технології на уроках літературного читання та української мови

Ця система складається з п'яти видів діяльності – «Письма для себе», «Читання для себе», «Читання для когось», «Роботи зі словами» і «Слухання», які діти виконують щодня, під час уроків чи групи продовженого дня. Наприклад, щодня читають по 3-5-7 (а в четвертому класі і двадцять) хвилин, пишуть, слухають.

Першим етапом впровадження Daily 5 – це «Читання для себе». Його вчитель може застосовувати як під час уроку, так і впродовж дня. Він самостійно визначає час, коли йому краще проводити цю діяльність. Важливим моментом під час виконання цього виду роботи є те, що учень самостійно обирає книгу чи текст для читання. Учитель не повинен нав'язувати свою літературу. Розпочинати цю діяльність потрібно із 5–10 хв. в залежності від віку дітей і поступово збільшуючи час для читання. Коли учні звикнуть, проблем із читанням у школярів не виникатиме. У класі можна створити куточок «Читацьких досягнень», щоб учні могли спостерігати за своїми читацькими успіхами. Після опрацювання книги діти мають виконати завдання для перевірки розуміння твору, а також для усвідомлення прочитаного.

Другий етап Daily 5 – це «Читання для когось». Під час виконання цього виду роботи учитель може запропонувати учням текст для читання. А також учні можуть самостійно обрати книгу для роботи за інтересами. Під час виконання цієї діяльності учні об'єднуються у пари за інтересами. Такий вид діяльності спонукає дітей вчитися співпрацювати, а саме – слухати один одного, виконувати завдання в парі, ставити запитання за змістом прочитаного та аналізувати опрацьований твір. Учні мають виконувати «Читання для когось» впродовж 20 хвилин. Але не слід одразу їх примушувати працювати весь цей час.

Третій етап Daily 5 – це «Слухання». Під час виконання цього виду роботи вчитель готує для учнів аудіозаписи, які вони обирають і слухають. А також учень може самостійно обрати аудіозапис для слухання. На сьогодні більшість учнів мають різні гаджети, тому вони можуть їх використати для цього виду роботи під час навчання. Наприклад, сайти <https://pustunchik.ua/ua>, <http://derevo-kazok.com.ua> можуть стати в нагоді для вчителя. Після завершення «Слухання», учні розпочинають роботу над виконанням підготовлених учителем завдань, які спрямовані на перевірку прослуханого. Під час «Слухання» учні вчаться тривалий час сприймати інформацію, не відволікаючись, відпрацьовувати витримку, обмінюватися думками щодо прослуханого твору, аналізувати почуте.

Четвертий етап Daily 5 – це «Робота зі словами». Його можна використовувати на уроках мови та читання. Під час цього виду діяльності вчитель добирає слова, які б він хотів опрацювати з учнями. Також використовує і ті слова, які передбачені навчальною програмою. У свою чергу учні можуть запропонувати опрацювати незнайомі слова, які вони зустріли під час читання художніх творів, розв'язування математичних задач, під час роботи з текстами на уроці природознавства. У процесі «Роботи зі словами» учитель забезпечує школярів словниками, в яких учні можуть знайти визначення слів. Бажано, щоб словники були у класі. Для пошуку тлумачення слів можна використовувати гаджети, якщо вони є в учнів. Учитель для цього виду діяльності готує для учнів різні завдання. Це сприяє кращому їх засвоєнню, а також дає змогу закріплювати вивчений матеріал на уроках української мови. Для цієї роботи використовують стіну слів. Це місце у класній кімнаті, куди вчитель розміщує всі слова, які учні вивчають упродовж місяця. Учні можуть у процесі навчання користуватися ними, звертати увагу на їх написання для кращого **запам'ятовування**.

Стіна слів перебуває в полі зору учнів.

П'ятий етап Daily 5 – це «Письмо для себе». Під час виконання цього виду роботи учитель може запропонувати учням будь-яку тему для письма. А також школярі за інтересами можуть самостійно обирати теми, наприклад, «Моя мрія», «Моя улюблена книга» тощо. Під час виконання цієї діяльності учні займають зручне для письма місце і впродовж відведеного часу працюють. «Письмо для себе» допомагає школярам вчитися висловлювати думки і записувати їх на папері, розвивати зв'язне мовлення. Як і в попередній щоденній діяльності, учитель разом із учнями складає правила, яких діти мають дотримуватися під час «Письма для себе». Так, під час «Письма для себе» учні мають змогу обрати таку тему для письма, яку б вони хотіли розкрити та, можливо, поділитися з іншими. Вони працюють як індивідуально, так і у малих групах, читають або пишуть в індивідуальній зоні. Відпрацювання такої незалежності розвиває потребу в учнів краще писати та читати.

Ідея цієї системи – свобода вибору для учня. Важливим моментом у цій діяльності є те, що вчитель не критикує роботу учнів, не виправляє помилки, не обмежує їх, зокрема, в обсязі написання роботи. Безперечно, це навчання, яке спрямоване на розвиток в учнів не тільки читацьких і мовленнєвих умінь та навичок; вміння працювати самостійно, але й формування творчої особистості кожного школяра під час активної діяльності.

Щоденні 5. Читання для себе

Розглянемо «Читання для себе». Етапи

I Етап. Базові уроки

До запуску «Читання для себе» проведіть такі уроки:

- Три способи прочитати книгу.
- Я обираю книги, що мені подобаються.
- Я обираю вдале робоче місце.

II Етап. Запуск діяльності

Щоб запустити «Читання для себе», використайте «10 кроків, щоб навчатися і навчати самостійності».

Крок 1. Повідомте дітям, що вони навчаються «Читанню для себе».

Крок 2. Поставте ціль та створіть атмосферу необхідності:

- Це найкращий шлях, щоб стати чудовим читачем.
- Це цікаво та весело.

Крок 3. Запишіть бажані моделі поведінки на Я-схему.

Я-схема

Читання для себе	Читання для себе – найкращий спосіб стати хорошим читачем. Це цікаво та весело.
Учні • Постійно читай. • Залишайся на одному місці. • Починай одразу. • Працюй тихо. • Формуй витривалість.	Вчитель • Працюй з малою групою учнів чи індивідуально.

Крок 4. Змодельуйте найбільш бажану поведінку.

Крок 5. Змодельуйте найменш бажану поведінку. Потім найбільш бажану.

Крок 6. Розмістіть учнів по класу.

Крок 7. Учні практикують «Читання для себе», формують і тренують витривалість.

Крок 8. Не заважайте. Непомітно спостерігайте за учнями, щоб відслідкувати, коли хоча б один втратить витривалість і почне порушувати поведінку.

Крок 9. Використайте тихий сигнал, щоб скликати учнів до початкового місця збору.

Крок 10. Заповніть щоденник витривалості. Проведіть групове опитування. Запитайте:

- Як все пройшло?
- Що вдалося? Що не вдалося?
- Як ви оцінюєте свою роботу під час «Читання для себе»?
- Що потрібно покращити під час наступної практики «Читання для себе»?

Що далі?

• Повторіть II етап (кроки 3-10) три-чотири рази під час першого дня запуску «Читання для себе». Це

дозволить найбільш ефективно й швидко розвивати витривалість під час самостійного читання.

• Коли діти вже знають, що таке «Читання для себе» і вміють виконувати цю діяльність, починайте вводити «Письмо для себе».

Це може відбуватися впродовж одного навчального дня.

Щоденні 5. Письмо для себе

Письмо для себе. Етапи

I Етап. Базові уроки

До запуску «Письма для себе» проведіть такі уроки:

- Підкреслюй незрозумілі слова та рухайся далі.
- Створи свій записник.
- Обери, про що писати.

II Етап. Запуск діяльності

Щоб запустити «Письмо для себе», використайте «10 кроків, щоб навчатися і навчати самостійності».

Крок 1. Повідомте дітям, що вони навчаються «Письму для себе».

Крок 2. Поставте ціль та створіть атмосферу необхідності:

- Це найкращий час, щоб записувати власні думки та стати хорошим письменником.
- Це цікаво та весело.

Крок 3. Запишіть бажані моделі поведінки на Я-схему.

Я-схема

Письмо для себе		Найкращий час, щоб записувати власні думки та стати хорошим письменником. Це цікаво та весело.	
Учні		Вчитель	
<ul style="list-style-type: none">• Починай одразу.• Пиши весь відведений час• Залишайся на одному місці.• Працюй самостійно і тихо.• Формуй витривалість.		<ul style="list-style-type: none">• Працюй з учнями індивідуально чи в малих групах.	

Крок 4. Змоделюйте найбільш бажану поведінку.

Крок 5. Змоделюйте найменш бажану поведінку. Потім найбільш бажану.

Крок 6. Розмістіть учнів по класу.

Крок 7. Учні практикують «Письмо для себе», формують і тренують витривалість.

Крок 8. Не заважайте. Непомітно спостерігайте за учнями, щоб відслідкувати, коли хоча б один втратить витривалість і почне порушувати поведінку.

Крок 9. Використайте тихий сигнал, щоб скликати учнів до початкового місця збору.

Крок 10. Заповніть щоденник витривалості. Проведіть групове опитування. Запитайте:

- Як все пройшло?
- Що вдалося? Що не вдалося?
- Що потрібно покращити під час наступної практики «Письма для себе»?

Що далі?

• Повторіть II етап (кроки 3-10) три-п'ять разів впродовж перших двох тижнів запуску «Письмо для себе». Це дозволить найбільш ефективно й швидко розвивати витривалість під час самостійного вільного письма.

• Коли діти вже знають, що таке «Письмо для себе» і утримують витривалість протягом 5-7 хвилин, починайте вводити «Читання разом із другом».

Використання технології на уроках математики

DAILY 3 (Щоденні 3)

Щоденні 3 – педагогічна технологія з навчання математики. Вона включає такі діяльності:

1. Математика самостійно.
2. Математика разом з другом.

3. Математичне письмо.

Мета «Щоденні 3» – зацікавити учнів математикою. Кожна із трьох діяльностей вводиться через «10 кроків до самостійності».

Завдання, які діти виконують самостійно, мають бути їм знайомі.

Необхідно здійснювати моделювання за принципом:

- 1) я роблю;
- 2) ми робимо;
- 3) ви робите.

Міні-урок. Наприклад, весь клас вчився додавати числа в межах 20 з переходом через десяток за допомогою лічильного матеріалу та сітки з 20 клітинок. Після пояснення учні тренувалися виконувати ці завдання в парах. Наступного дня всі разом повторили цей спосіб додавання. Потім діти обрали діяльність: разом з другом чи самостійно.

«Математика самостійно» і «Математика разом з другом» – це переважно кінestetична діяльність для опанування математичних понять. Вона базується на маніпуляції з різними предметами. Це математичні ігри, в які учні грають самостійно чи в парі. Під час гри діти використовують вимірювальні інструменти та лічильні матеріали. Якщо в класі є електронні пристрої (планшети, смартфони чи ноутбуки), діти використовують їх, щоб грати в математичні ігри.

Коли працюють разом із другом, можна ставити один одному запитання за картинками:

- Скільки дітей грається у дворі? Скільки хлопчиків? А дівчаток? Кого більше?
- Скільки вони зліпили сніговиків? Скільки пташок прилетіло у двір?
- Що ти можеш сказати про кількість дітей, які катаються на ковзанах і про кількість сніговиків?
- Скільки ялиночок росте поряд із будинками? Яких більше: високих чи низьких? На скільки менше високих?
- Скільки будинків одноповерхових? А двоповерхових? Яких більше і на скільки?

- Порахуй, скільки на малюнку білочок? А скільки зайчиків? Чи однакова їх кількість? На скільки більше зайчиків?
- Скільки пташок? Кого більше: пташок чи звірів? Чи є серед них хижак?

«Математичні перегони»

Один учень називає склад будь-якого числа, а другий перевіряє, чи не припустився перший учасник помилку. Перемагає той, хто назве більше правильних відповідей.

На початку нового математичного блоку ця діяльність є, здебільшого, переглядом і практикою попередніх блоків навчання. Це дозволяє учням продовжувати вивчення викладеного матеріалу і допомагає їм бачити, що попередній матеріал не забувається, бо ми розпочали вивчати нову тему на основі вже вивченої.

«Математика письмово» – це діяльність, за якою учні письмово виконують завдання.

Міні-урок. Вибираємо та прибираємо матеріали.

Усі ігри та завдання вчитель добирає самостійно відповідно до віку дітей, їх інтересів, потреб. З усіма матеріалами необхідно познайомити та навчити працювати учнів.

1. Покажіть і поясніть, де і як зберігаються матеріали.
2. Змодельуйте, як вибирати, правильно користуватися та повертати на місце матеріали.
3. Разом з учнями попрактикуйтеся вибирати, використовувати й повертати матеріали.

«10 кроків до самостійності» для математики – це унікальний та важливий елемент, який відрізняє систему «Daily 3» від інших навчальних систем:

Крок 1. Познайомте дітей з діяльністю «Математика самостійно».

Крок 2. Поставте ціль та створіть атмосферу необхідності.

Крок 3. Записуйте бажані моделі поведінки на Я-схему.

Я-схема

Математика самостійно	Математика самостійно – це час, коли можна покращити свої математичні навички. Це цікаво та весело.
Учні	Вчитель
<ul style="list-style-type: none"> • Вибирай матеріали швидко та спокійно. • Починай одразу. • Залишайся на одному місці. • Працюй тихо та самостійно. 	<ul style="list-style-type: none"> • Працюй з окремими учнями чи групою учнів.

Крок 4. Змодельуйте найбільш бажану поведінку.

Крок 5. Змодельуйте найменш бажану поведінку, тоді найбільш бажану.

Крок 6. Діти беруть матеріали й розміщуються в класі.

Крок 7. Учні працюють самостійно.

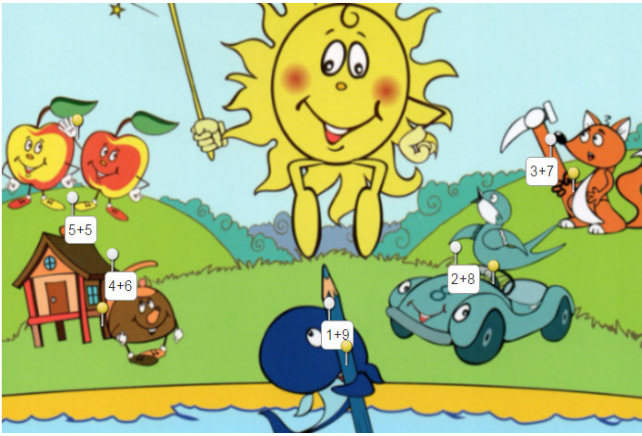
Крок 8. Учитель не заважає, а непомітно спостерігає.

Крок 9. Як тільки перша дитина втрачає витримку, вчитель використовує тихий сигнал, щоб скликати учнів до початкового місця збору. У русі вони повертають матеріали.

Крок 10. Учитель запитує: «Як все пройшло?», «Що вдалося? Що ні?», щоб підсумувати та проаналізувати роботу.

Відтепер діти щодня практикують математику самостійно. Для «Щоденних 3» можна створити окремий куточок. Розмістити назви діяльностей та назви чи умовні позначки математичних ігор та вправ.

Математичне письмо – це час, коли учні висловлюють свої думки й розуміння, працюючи над

Хто в якому будиночку живе?

певними математичними завданнями або математичним змістом: виразами, цифрами й числами, задачами, а інколи створюючи власні завдання.

Діяльність «Математика письмово» – час, коли учні виконують завдання письмово.

Математика самостійно	Математика разом із другом	Математика письмово
«Тетрис»	«Хрестики-нулики»	Зошит
«Математична піца»	«Смайлик»	Задача
«Розумні ложки»	«Кинь кубик»	Вираз

$2 + 8 + 7 = \square$
 $7 + 9 + 1 = \square$
 $8 + 3 + 7 = \square$
 $8 + 2 + 9 = \square$
 $7 + 5 + 3 = \square$

$2+3+4 = \square$ $2+4+2 = \square$
 $2+6+1 = \square$ $2+3+3 = \square$
 $2+2+5 = \square$ $1+3+5 = \square$
 $7+3+5 = \square$ $6+4+5 = \square$
 $2+3+8 = \square$ $2+3+7 = \square$

Учитель знайомить учнів з темою та метою уроку. Пояснює, що й для чого вони вивчають.	2-3хв
Діти сидять разом. Учитель пояснює нову тему.	5-7хв
Моделювання та практика в парах.	до 15хв
Учитель називає дітей, з якими буде працювати в малій групі. Усі інші обирають одну з діяльностей: «Математика самостійно» чи «Математика письмово»	до 15хв
Усі збираються разом і обговорюють, що вдалося, а що – ні. Діти оцінюють власну роботу.	7-8хв

«Математику разом з другом» вводимо лише тоді коли діти впевнено виконують інші дві діяльності. Для цієї діяльності учні повинні вже навчитися обирати партнера.

Поки одні працюють самостійно, вчитель приділяє увагу певній групі дітей індивідуально. Уроки «Щоденні 3» можна практикувати під час проведення математики, «Я досліджую світ» та групи продовженого дня.

ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Дубяга С. М., Фефілова Т. В.

Технологія розвитку критичного мислення як освітня інновація стала предметом досліджень вітчизняних педагогів і методистів порівняно недавно. Це зумовлено тим, що погляди вчених стосовно можливості формування критичного мислення в учнів початкових класів протягом останніх ста років були досить суперечливими.

Технологія формування та розвитку критичного мислення – система діяльності, що базується на дослідженні проблем та ситуацій на основі самостійного вибору, оцінки та визначення міри корисності інформації для особистих потреб і цілей.

Критичне мислення є досить складним процесом творчої переробки інформації, пов'язаної з її усвідомленням, переосмисленням такої діяльності.

Критичне мислення – складний процес творчого переосмислення понять та інформації. Це активний процес пізнання, який відбувається одночасно на декількох рівнях. Адже знання, що їх засвоює критично мисляча людина, постійно диференціюються й систематизуються з точки зору ступеня їх істинності, вірогідності, достовірності.

Критичне мислення – це мислення вищого порядку; воно спирається на отриману інформацію, усвідомлене сприйняття власної розумової діяльності в оточуючому інтелектуальному середовищі. Однак рівень критичності визначається не тільки запасом знань, а й особистісними якостями, установками, переконаннями. Критичність особистості повинна бути спрямована перш за все на самого себе: на аналіз і оцінку своїх можливостей, особистісних якостей, вчинків, поведінки в цілому.

Критичне мислення – це процес, під час якого людина може охарактеризувати явище або предмет, висловити своє ставлення до нього шляхом полеміки або аргументації власної думки, знайти вихід з будь-якої ситуації.

Критичне мислення – це вміння активно, творчо, індивідуально сприймати інформацію, оптимально застосовувати потрібний вид розумової діяльності, різнобічно аналізувати інформацію, мати особисту, незалежну думку та вміти коректно її відстоювати, вміти застосовувати здобуті знання на практиці.

Критичне мислення – це процес, який найчастіше починається з постановки проблеми, продовжується пошуком і осмисленням інформації, закінчується прийняттям рішення щодо розв'язання поставленої проблеми.

Критичне мислення неможливо відділити від творчого. Як тільки-но ми починаємо аналізувати проблему, ми одразу будуємо гіпотези, шукаємо альтернативні способи розв'язання тощо. А все це є актами творчості.

Освітня технологія розвитку критичного мислення в процесі навчання дитини – це сукупність різноманітних педагогічних прийомів, які спонукають учнів до дослідницької творчої активності, створюють умови для усвідомлення ними матеріалу, узагальнення одержаних знань. Ця технологія допомагає готувати дітей нового покоління, яке вміє розмірковувати, спілкуватися, чути та слухати інших. При запровадженні цієї технології знання засвоюються набагато краще, адже інтерактивні методики розраховані не на запам'ятовування, а на вдумливий, творчий процес пізнання світу, на постановку проблеми та пошук її вирішення.